

ITSEARVIOINTIIN JA SEURANTATIEDON TUOTTAMISEEN LIITTYVÄT HAASTEET JA NIIHIN VASTAAMINEN PIENISSÄ SOSIAALI- JA TERVEYSALAN JÄRJESTÖISSÄ

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen itsearviointi ja tuloksellisuuden seuranta

Sosiaali- ja terveysjärjestöillä on merkittävä rooli suomalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi ja ylläpitämiseksi. Sosiaali- ja terveyspalveluja tuottavien valtakunnallisten ja paikallisten järjestöjen toiminta on hyvin monipuolista. On sanottu, että sosiaali- ja terveysjärjestöt täydentävät julkisen sektorin palvelutarjontaa ja tarjoavat palveluita myös niille, joille tukea ei ole saatavilla mistään muualta. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaan osallistuu melkein miljoona suomalaista luottamushenkilöinä, vapaaehtoisina ja vertaistukihenkilöinä (SOSTE 2012). Osallistuminen järjestökentän toimintaan voi tarkoittaa osallistujille osaamisen ja ajan antamista hyötykäyttöön, vaikuttamista ja osallistumista. Paikallisyhdistykset tarjoavat vertaistukea ja käytännössä myös yhteisön ihmisille, joilta sellainen muutoin puuttuisi. Syrjäytymisen ehkäisy ja toimintakyvyn ylläpitäminen ovat sosiaali- ja terveysjärjestöjen tavoitteita siinä missä palvelujen tuottaminen, koulutus ja vaikuttamistyö.

Valtaosa Suomen sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluista tuotetaan kuntien, kuntayhtymien tai valtion toimesta. Kunnat ostavat palveluja yleishyödyllisiltä yhteisöiltä tai järjestöiltä, ja esimerkiksi kuntoutuksen osal-

ta kunnat ovatkin selkeästi yleisin rahoittaja kolmannen sektorin tuottamissa palveluissa. (Ala-Kauhaluoma ym. 2013.) Viime vuosikymmenten aikana järjestöjen rooli sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajana on kasvanut selvästi. Palveluja rahoittavat myös Kansaneläkelaitos sekä Raha-automaattiyhdistys, jälkimmäinen myös muita sosiaali- ja terveysalan järjestöjen perustoimintoja.

Seuranta ja arviointi ovat viime vuosikymmeninä tulleet mukaan erityisesti järjestöjen usein projektiluonteiseen kehittämistoimintaan mutta myös osaksi jatkuvaluonteisia toimintoja. RAY-rahoitteisen toiminnan piirissä avustetun toiminnan tuloksellisuuden ja vaikutusten arviointi on RAY:n lakisääteinen tehtävä, mikä heijastuu vääjäämättä rahoitettujen järjestöjen arviointikäytäntöihin. Avustusta saavien järjestöjen tulee tuottaa seurantatietoa toiminnastaan ja arvioida sen tuloksellisuutta. Toisin sanoen on kysymys itsearvioinnin toteuttamisesta.

Mitä itsearviointi tarkoittaa järjestöissä?

Itsearviointi on osa oman toiminnan kehittämistä ja suunnittelua. Sen avulla tuotetaan tietoa omasta toiminnasta, sen tuloksista sekä toimintaan liittyvistä kehittämistarpeista. Tuloksellisuutta koskevan tiedon lisäksi itsear-

viointiprosessi voi käynnistää uutta ajattelua, oppimista ja muutosta. Se voi lisätä ymmärrystä kokonaisvaltaisesta kehittämisestä sekä lisätä rohkeutta asettaa aiempaa korkeampia tavoitteita toiminnalle. Itsearviointin kautta on myös mahdollista tuoda näkyväksi ja dokumentoida henkilöstön hiljaista tietoa ja kokemuksia. Arviointitiedon hyödyntämiseen liittyy voimakkaasti ajatus laadun parantamisesta ja toiminnan vastuuttamisesta järjestösä nimetyille henkilölle.

Arviointikäytännöt sosiaali- ja terveysjärjestöissä ovat vaihtelevia, eikä arviointia välttämättä nähdä vielä oman toiminnan tai hanketoiminnan kehittämisen ja tuloksellisuuden varmistamisen välineenä. Koskelan selvityksen mukaan noin kolmannes vuosina 2009–2010 RAY:n kehittämishankkeita toteuttaneista järjestöistä ei ollut toteuttanut lainkaan hankkeiden arviointia (Koskela 2012). Tämä voi johtua arviointia koskevan osaamisen tai resurssien puutteesta. Tällöin olisi mahdollista turvautua ulkoiseen arviointiin, mutta se taas puolestaan vaatii taloudellisia resursseja, joita harvalta pieneltä järjestöltä löytyy tähän tarkoitukseen. Vaikka järjestöillä olisi tahtoa ja resursseja itsearviointiin, kompastuskiveksi voi muodostua taitojen, konkreettisten välineiden ja toimintatapojen puute. Kaikilla järjestöillä ei ole valmiuksia ja osaamista luoda omia seurantakäytäntöjä. Erityisesti tämä koskee pieniä järjestöjä, joilla palkattua henkilökuntaa on vain muutama työntekijä.

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto (STKL) sekä Terveiden edistämisen keskus (Tekry) toteuttivat yhteistyönä vuosina 2005–2009 järjestöjen arviointitoiminnan tukemiseksi tarkoitetun JÄRVI-kehittämishankkeen. Hankkeen päämääränä oli kehittää arvioinnin työkaluja sosiaali- ja terveysjärjestöjen arvioinnin tueksi. Sittenmin SOSTE on tarjonnut JÄRVI-hankkeen perintönä järjestöille arviointikoulutusta ja matalan kynnyksen kohtaamis- ja kehittämisspaikkoja sekä verkostoja ja mentoritoimintaa. Arviointiapua kaipaavia järjestöjä on kuitenkin paljon ja tuen tarpeita on monenlaisia.

Arviointi ja tiedon tuottaminen systemaattiseksi sosiaali- ja terveysalojen järjestöihin 2013–2016 (ARTSI-projekti)

ARTSI-projektissa viedään arvioinnin työkalujen ja itsearviointin kehittäminen ja räätälöinti aiempaa konkreettisemmalle tasolle ja mahdollistetaan järjestöjen omien tarpeiden ja olemassa olevien käytäntöjen aiempaa parempi huomioon ottaminen. Projektin pää-tavoitteena on lisätä pienten sosiaali- ja terveysjärjestöjen valmiuksia oman toiminnan systemaattiseen kehittämiseen ja samalla luoda edellytykset toiminnan tuloksia ja vaikutuksia koskevan seurantatiedon tuottamiseen RAY:n linjausten mukaisesti. ARTSI-projektin tärkeimmät yhteistyökumppanit mukana olevien järjestöjen ohella ovat projektin kehittämisryhmään kuuluvat RAY:n seurannan ja SOSTE:n arvioinnin asiantuntijat.

Tavoitteena on tukea järjestöjä niiden oman toiminnan kehittämisessä arviointitietoa hyödyntäen. Projektissa luodaan yhteistyössä järjestöjen kanssa tarkoituksenmukaiset keinot palautteen keräämiseen ja sen analysointiin sekä toiminnan itsearviointiin kerättyä palautetta hyödyntäen. Tarkoituksena on, että luodut mallit jäävät elämään järjestön toimintaan ja päivittyvät ja kehittyvät muun toiminnan mukana. Samalla saadaan tarvittavat tiedot RAY:n raportoinnin edellyttämään tuloksellisuus- ja vaikutus selvitykseen. Kun itsearviointijärjestelmä on olemassa, se tuottaa parhaimmillaan sisältöjä myös toimintakertomuksiin ja -suunnitelmiin.

Verkostokehittäminen edellyttää järjestöiltä aktiivista roolia

ARTSI-projektissa kehitetään palautteenkeruun ja itsearviointin malleja yhteistyössä järjestöjen kanssa siten, että ARTSI-projekti ei ole ”ylhäältä päin” kertomassa, miten järjestöjen tulee toimia. Jokainen järjestö on oman alansa ja kohderyhmänsä asiantuntija ja työstää yhteistyössä ARTSI-projektin arvioinnin asiantuntijoiden kanssa itselleen mielekkäät ja tarpeenmukaiset työkalut, lomakkeet ja käytännöt.

Projektissa työskennellään siis verkostokehittämisen periaatteiden mukaisesti (ks. Järvensivu ym. 2010). Siinä itsenäisten toimijoiden väliset suhteet perustuvat luottamukseen ja sitoutumiseen, ja toimijoiden autonomiaa päätöksenteossa kunnioitetaan. Rooleja ei ole määritelty sopimustasolla, vaan ne voivat kehittämissäytymisen aikana vaihdella. Verkostot eivät ole hierarkkisesti ylhäältä-alas johdettuja ennalta määriteltyjen ideoiden toteuttamiskoneistoja vaan joustavia, neuvotellen parhaisiin ratkaisuihin pyrkiviä yhteistyöalustoja, joissa hyödynnetään kaikkien relevanttien toimijoiden osaamista.

ARTSI-projektin arvioinnin asiantuntijat työskentelevät verkostokehittämisen pääperiaatteiden mukaisesti yhteistyössä järjestöjen toiminnanjohtajien ja muiden järjestön työntekijöiden kanssa. Projektissa mukana olemisen edellyttääkin järjestöiltä sitoutumista ja motivaatiota. Hakiessaan mukaan projektiin järjestöt sitoutuvat kehittämistyöhön: mallien kehittämiseen, pilotointiin, käyttöönottoon sekä niiden jatkokehittämiseen ja vakiinnuttamiseen. Pienten järjestöjen itsearvioinnin akilleen kantapää on usein kerätyn palautteen hyödyntäminen. Tähän keskitytään ARTSI-projektissa erilaisin työkaluin ja menetelmin sekä selvitetään yhdessä kohdejärjestön kanssa arvioinnin toteuttamiseen liittyvät vastuut.

Projektin toimenpiteet ja keskeiset sisällöt

ARTSI-kehittämissujektin ensisijaiseksi kohderyhmäksi valitaan avoimen haun perusteella vuosina 2013–2016 noin kolmekymmentä sosiaali- ja terveysalan järjestöä eri puolilta Suomea. Kohdejärjestöt ovat henkilöstömäärältään pieniä, alle kymmenen työntekijän järjestöjä. ARTSI-projekti valitsee mukaan RAY:n yleisavustusta (Ay) tai kohdennettua toimintaavustusta (Ak) saavia tahoja, jotta luodut käytännöt vakiintuisivat. Pelkästään projekti- eli C-rahoitusta saavia tahoja ei valita mukaan. Avoin haku toteutetaan projektin aikana yhteensä kolme kertaa yhteistyössä RAY:n kanssa tiedottamalla järjestöille mahdollisuudesta osallistua projektiin ja saada tukea omien toi-

mintojensa kehittämiseen. Oleellista on saada mukaan sellaisia järjestöjä, joilla arvioiva ajattelu ja arviointikäytännöt eivät vielä ole kiinteä osa toimintaa.

Ensimmäinen haku toteutettiin huhtikuussa 2013, tuolloin yhteensä 26 järjestöä ilmoitti haluavansa mukaan projektiin, näistä kuusi valittiin mukaan. Toinen hakukierros toteutettiin joulukuussa 2013, tuolloin mukaan haki 32 järjestöä, joista 15 valittiin. Kolmas hakukerta toteutetaan joulukuussa 2014. Projektin toissijaisena kohderyhmänä ovat laajemmin kaikki sosiaali- ja terveysalojen järjestöt. Projektin aikana tuotetut mallit ja kokemukset kootaan yhteen, ja materiaali on vapaasti saatavilla sekä julkaisuna että sähköisenä verkkoversiona. Osa tähän mennessä luodusta työkaluista on jo kaikkien hyödynnettävissä ARTSI-projektin kotisivuilla. Vuoden 2015 aikana kootaan ja julkaistaan myös tiivis itsearviointiopas.

Mukaan valituille järjestöille järjestetään yhteinen aloitustapaaminen. Tätä ennen järjestöt saavat täytettäväkseen sähköisen alkukartoituskyselyn, jolla kartoitetaan järjestöjen olemassa olevia arviointi- ja palautteen keräämisen käytäntöjä sekä niihin liittyviä tarpeita. Järjestökohtaisia tapaamisia on 2 - 4 kpl jokaisen järjestön kanssa. Tapaamisissa kartoitetaan olemassa olevat arviointi- ja seurantakäytännöt sekä kehitetään ja räätälöidään järjestön tarpeisiin soveltuvat itsearviointi- ja palautteen keräämisen menetelmät yhdessä järjestön henkilöstön kanssa. Joidenkin järjestöjen kohdalla voi olla tarpeen laatia ensin myös järjestön toiminnankuvaus. Se auttaa selkeyttämään toiminnan tavoitteita, toimenpiteitä ja tuloksia. Järjestöille luodut itsearviointijärjestelmät pilotoidaan ja pyritään juurruttamaan osaksi järjestön pysyvää toimintaa. Tarpeen mukaan järjestöille annetaan myös ohjeistusta arviointikäytäntöihin kiinteästi liittyvän RAY:n tuloksellisuus- ja vaikutusselvityksen täyttämiseen.

Yhteinen kehittämistyö kestää noin vuoden, jonka päätteeksi järjestöt kutsutaan koolle yhteiseen päätöstapaamiseen. Kehittämissuotyön jakautuessa vuoden mittaiselle ajanjaksolle järjestöille jää riittävästi aikaa sisäistää

opitut asiat ja pilotoida uudet arvioinnin työkalut. Arviointitoiminnan pysyvyyttä pidetään kehittämistyössä esillä ja lähtökohtana aloitustapaamisesta lähtien.

Järjestöjen itsearviointia koskevat tarpeet ja niihin vastaaminen ARTSI-projektissa

Projektin aikana saadut kokemukset ovat vastanneet projektihenkilöstöllä aiemmin ollutta käsitystä pienten sosiaali- ja terveystieteiden arviointiosaamisen vaihtelevuudesta. On järjestöjä, joissa arvioiva ajattelu ja toiminnan kehittäminen saadun palautteen perusteella tapahtuu luontevasti ja vähäeleisesti. Toimintaa ei välttämättä tunnusteta arvioinniksi, eikä palautteen kerääminen aina ole systemaattista tai dokumentoitua. Palautteen saanti ja hyödyntäminen voivat tapahtua kuin itseksensä. Tällaisissa tapauksissa ARTSI-projektin tehtävä on tehdä arvioinnista systemaattista ja läpinäkyvää. Suullisesti saatu palaute on yhtä arvokasta kuin kirjallinenkin, mutta on tärkeää, että se kirjataan ylös ja jaetaan järjestön muun henkilöstön, hallituksen ja rahoittajan kanssa.

Toisilla järjestöillä tuen tarve arviointiasioissa on laajempi. Toiminnan kuvaaminen ja toimintojen auki kirjoittaminen on ollut joillekin järjestöille tarpeen. Tällä tavoin on jäsennetty paremmin järjestön tavoitteet ja se, mitä toimenpiteitä tavoitteisiin pääseminen vaatii. Niissä järjestöissä, joissa on tehty toiminnan kuvaus, prosessi on saadun palautteen perusteella koettu hyödylliseksi. Arkityössä ei aina välttämättä tule ajatelleeksi tavoite-keino-tulos-ketjua suhteessa järjestön rahoitushakemukseen kirjattuihin tavoitteisiin. Tällöin päivittäinen, sinänsä arvokas toiminta ja resurssit saattavat painottua epäsuhtaisesti toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin nähden. Toiminnan kuvaamisen ja selkeän jäsentämisen myötä toiminnan itsearviointikin on helpompaa, kun kaikilla toimijoilla on selkeä kuva siitä, mitä ollaan tekemässä.

Usein järjestö tunnistaa, että arviointia tulee kehittää, mutta tehtävä on yksin liian haastava toteutettavaksi. Toisinaan riittää, et-

tä muodostetaan yhdessä kokonaiskuva tarvittavista tiedon keräämisen työkaluista tai päivitetään työkalut. Joillakin järjestöillä on käytössä erilaisia palautteen keräämisen menetelmiä, mutta kerätyn palautteen kunnollinen hyödyntäminen voi jäädä tekemättä. Paperilomakkeet voivat jäädä pinoon odottamaan analyysiä resurssien, innostuksen tai osaamisen puutteen vuoksi. Palautelomakkeita suunniteltaessa on erityisen tärkeää huomioida palautteen analysointiin käytössä olevat resurssit. ARTSI-projektissa mukana olevien järjestöjen kanssa onkin kiinnitetty erityistä huomiota siihen, että palautteen keruun menetelmät ja itsearviointijärjestelmä laaditaan aina vastaamaan kunkin järjestön tarpeita ja resursseja. Itsearviointijärjestelmän tulee olla toimiva, mahdollisimman vähän järjestön henkilökuntaa kuormittava mutta aidosti myös kehittämisideoita esiin nostava kokonaisuus. Kehittämiskohteita monesti tunnustetaan, mutta henkilöstö turhautuu, kun asiat jäävät roikkumaan. Arviointitiedon ja palautteen hyödyntämiseen on luotu ARTSI-projektissa yksinkertaisia työkaluja.

Kaiken kaikkiaan avun ja tuen tarve arviointiasioissa on pienten järjestöjen kohdalla selkeä. ARTSI-projektin järjestökohtaiselle räätälöinnille tilaa jättävät raamit mahdollistavat näihin moninlaisiin tarpeisiin vastaamisen hyvin. ARTSI-projekti on saavuttanut hyvin kohderyhmänsä eli pienet järjestöt, sillä mukaan on hakenut enemmän järjestöjä kuin on pystytty ottamaan. Tämä kertoo myös olemassa olevasta tuen tarpeesta ainakin pienten järjestöjen keskuudessa.

Tähän asti saadun palautteen mukaan ARTSI-projekti on näyttäytynyt mukana olleille järjestöille erittäin hyödyllisenä. Projektin avulla järjestöt ovat hahmottaneet, mikä arvioinnissa on olennaista ja millä tavalla hyvin tehty arviointityö palvelee rahoittajien vaatimusten lisäksi järjestön oman toiminnan kehittämistä. Järjestöt ovatkin kokeneet erityisen arvokkaana sen tuen ja panostuksen, jolla työkalut saadaan luotua ja systemaattinen itsearviointi käynnistettyä. Projektin aikana tehdyn kehittämistyön jälkeen arvioinnin toteutuksen ja välineiden päivityksen pitäisi

onnistua järjestöissä kohtuullisin resurssein.

Projektissa mukana olevat järjestöt ovat arvioineet myös RAY:n tuloksellisuus- ja vaikutusselvityksen (TVS-lomake) täyttämiseen saadun ohjeistuksen olleen erittäin hyödyllistä. Palautetta antaneet järjestöt arvioivat, että ohjeistuksen jälkeen TVS-lomake on heille helpompi täyttää.

Samalla kun kehitetään palautteenkeruumalleja, vahvistetaan myös toimijoiden amatillista itsetuntoa sekä samalla koko sosiaali- ja terveysalan järjestökentän profiilia. Palautteenkeruun avulla toimijat saavat näkyväksi sen, kuinka paljon hyvää tehdään ja saadaan aikaan pienilläkin panoksilla ja resursseilla. Järjestöt oppivat näkemään oman työn tulokset ja pystyvät kehittämään näin omaa toimintaansa.

Arvioivan ajattelun lisääntyminen järjestöissä

ARTSI-projektissa juurruttamistyö on sisäänkirjoitettu kehittämistyön prosesseihin: tarkoitus on luoda pysyviä itsearviointijärjestelmiä järjestöille, jotta toiminnan paremmasta laadusta hyötyisivät järjestö ja lopulta myös järjestöjen toiminnan kohderyhmät. Yhtenä projektin osatavoitteena on integroida arvioiva ajattelu ja toimintatavat kiinteäksi osaksi kohdejärjestöjen toimintaa. Tämä voi edellyttää muutosta järjestön toimintakulttuurissa. Arvioinnin omaksuminen toiminnan ohjauksen ja kehittämisen yhdeksi näkökulmaksi ei ole välttämättä aiemmin ollut osa kaikkien järjestöjen toimintatapoja (Mykrä 2012).

Yksi ARTSI-projektin osatavoite on arviointikäytäntöjä ja arviointitiedon hyödyntämistä koskevan tietouden lisääminen yleisemmin sosiaali- ja terveysalan järjestöjen keskuudessa. Myös tämä liittyy aiemmin mainittuihin verkostokehittämisen periaatteisiin. Verkosto voidaan ymmärtää myös laajemmin, jolloin voidaan ajatella järjestöjen olevan yksiköitä osana kehittämisen kohteena olevaa verkostollista kokonaisuutta. Tämä kokonaisuus puolestaan organisoituu jatkuvasti uudelleen järjestöjen ja yhdistysten omien päätösten ja toimintastrategioiden toteuttamisen

myötä (Suikkanen & Lindh 2008, 71–73). Sosiaali- ja terveysjärjestöjen kenttä organisoituu toimintatavoiltaan ja reflektiokyvyltään uudelleen, kun arviointikäytännöt ja arviointitiedon hyödyntämistä koskeva tietous on yleisemmin lisääntynyt niiden keskuudessa.

Arviointitietouden ja -osaamisen lisääminen muidenkin kuin projektissa mukana olevien järjestöjen keskuudessa tapahtuu pääasiassa luotujen arvioinnin työkalujen jakamisella projektin kotisivuilla sekä vuonna 2015 ilmestyvän järjestöille suunnatun itsearviointioppaan avulla. ARTSI-projektin keskeinen missio on myös tuoda arviointi lähemmäksi järjestöjä – tekemällä siitä riittävän yksinkertaista. Itsearviointi järjestöissä on parhaimmillaan hyvin käytännönläheistä, osallistavaa ja motivoivaa. Tämä on ollut kantava periaate myös ARTSI-projektin työkaluja ja malleja suunniteltaessa.

ARTSI-projektin nettisivut:

<http://www.kuntoutussaatio.fi/artsi>

Haku

Artsi-projektiin mukaan haluaville järjestöille järjestetään haku seuraavan kerran joulukuussa 2014 (valitaan 10–13 järjestöä, hakuaika 1.12.– 31.12.2014)

Lisätietoa projektista nettisivuilla.

Malleja

Täältä löydät ARTSI-projektissa kehitettyjä malleja ja ideoita järjestöjen itsearviointiin ja tiedon tuottamiseen:

<http://www.kuntoutussaatio.fi/artsi/mallit>

Mallit ovat kaikkien vapaasti hyödynnettävissä, ja sivusto päivittyy jatkuvasti.

VTM Mikko Henriksson, projektipäällikkö, Kuntoutussäätiö

YTM Henna Harju, arviointipäällikkö, Kuntoutussäätiö

Lähteet

Ala-Kauhaluoma M, Henriksson M, Saarinen T (2013) Kolmas sektori kuntoutuksen toimijana. Teoksessa Rajavaara M, Autti-Rämö I, Ashorn U (toim.) Kuntoutus muuttuu - entä kuntoutusjärjestelmä?

Kelan tutkimusosasto: Helsinki.
Järvensivu T, Nykänen K, Rajala R (2010) Verkostojohtamisen opas: Verkostotyöskentely sosiaali- ja terveysalalla. Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen julkaisu. Aalto-yliopiston kaupakorkeakoulu.
Koskela T (2012) Kehittämishankkeiden arvioinnin tila. Motiivit ja arviointitiedon hyödyntäminen sosiaali- ja terveysalojen järjestöissä. Avustustoiminnan raportteja 28, RAY. 2012.
Mykrä P (2012) Esipuhe. Teoksessa: Koskela T (2012) Kehittämishankkeiden arvioinnin tila. Motiivit ja arviointitiedon hyödyntäminen sosiaali- ja terveysalojen järjestöissä. Avustustoiminnan raportteja 28, RAY.

SOSTE (2012) Sosiaali- ja terveysjärjestöt hyvinvoinnin rakentajina. Vaasa.

Suikkanen A, Lindh J (2008) Yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutus kuntoutuksessa. Teoksessa Kallanranta T, Rissanen P, Suikkanen A (toim.) Kuntoutus. Duodecim. Helsinki.

Kuntoutus- ja sopeutumisvalmennus

Vuorovaikutus ja kommunikaatio kuulovammaisen lapsen perheessä. Koko perheelle tukea, ohjausta, vahvuuksia ja voimavaroja.

kuntoutus **auris**

LASTEN JA NUORTEN KUNTOUTUS

Ilkantie 4, 00400 Helsinki

Lisätietoja: 050 511 8046, 040 590 8293

www.kuuloliitto.fi ► Kuntoutus-Auris ► Kurssit ► Lapset ja nuoret